

İktidar ve İdeoloji Bağlamında Distopyalarda Eğitimin Fonksiyonu: George Orwell'ın 1984 Örneği

Fikri Gül*

ORCID: 0000-0002-9597-3176

Birol Soysal**

ORCID: 0000-0003-3945-5427

Öz

George Orwell'ın 1984 adlı distopyası üzerinden iktidar ve ideolojilerin eğitim üzerinde nasıl bir belirleyiciliğe sahip olduğunu göstermek bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır. Bunu yaparken iktidar, ideoloji ve eğitim arasındaki karşılıklı ilişkiler ve bu ilişkinin yönü üzerinde durulmuştur. Bir yanda iktidarların hangi yöntemlerle ideolojilerini benimsetmeye çalıştığı belirlenmiş diğer yanda ise bu yöntemlerin günümüzdeki geçerlilikleri sorgulanmış ve bu eğitim sisteminin yaratacağı bireyin hangi niteliklere sahip olacağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Distopya, İktidar, İdeoloji, Birey

Gönderme Tarihi: 25/10/2020

Kabul Tarihi:29/12/2020

*Prof., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Denizli, Türkiye, fgul@pau.edu.tr.

**Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye, birolsoysal5520@hotmail.com.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

GÜL, F. ve SOYSAL, B., "İktidar ve İdeoloji Bağlamında Distopyalarda Eğitimin Fonksiyonu: George Orwell'ın 1984 Örneği", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 7, S. 4., 2020, s. 2763-2782.

Function of Education in Distopians in the Context of Power and Ideology: 1984 Example of George Orwell

Fikri Gül*

ORCID: 0000-0002-9597-3176

Birol Soysal**

ORCID: 0000-0003-3945-5427

Abstract

The aim of this study is to show how determination power and ideologies have an impact on education according to George Orwell's 1984 dystopia. While doing that, relationships among determination power, ideology and education were pointed out. On one hand, it was determined how the determination power tried to force its ideology, on the other hand, the reliabilities of those methods in today's World were questioned and it was also stated what qualities the individual shaped by that education system would have.

Keywords: Education, Dystopia, Power, İdeology, İndividual

Received Date: 25/10/2020

Accepted Date: 29/12/2020

* Prof., Pamukkale University, Faculty Of Science And Letters, Department Of Philosophy, Denizli, Turkey, fgul@pau.edu.tr.

** PhD student, Department of philosophical, social and historical foundations of Education, Ondokuz Mayıs University, Samsun, Turkey, birolsoysal5520@hotmail.com

You can refer to this article as follows:

GÜL, F. and SOYSAL, B., 'Function of Education in Distopians in the Context of Power and Ideology: 1984 Example of George Orwell', *Academic Journal of History and Idea*, C. 7, S. 4., 2020, p. 2763-2782.

Функция образования в Антиутопиях в контексте власти и идеологии: Дело Джорджа Оруэлла 1984 года

Резюме

Основная цель этого исследования - показать, как власть и идеологии оказывают определяющее влияние на образование с помощью антиутопии Джорджа Оруэлла под названием 1984. При этом подчеркиваются взаимные отношения между властью, идеологией и образованием, а также направление этих отношений. С одной стороны, были определены методы, с помощью которых правительства пытаются перенять свою идеологию, с другой стороны, актуальность этих методов была поставлена под сомнение, и были подчеркнуты качества личности, созданные этой системой образования.

Ключевые слова: образование, антиутопия, власть, идеология, личность

Получено: 25/10/2020

Принято: 29/12/2020

Giriş

İngiliz filozof ve yazar George Orwell tarafından kaleme alınan Bin Dokuz Yüz Seksen Dört (1984) adlı eser, yirminci yüzyılın en kayda değer distopya örneklerinden biri olması nedeniyle oldukça önemlidir. Bu eseri doğru bir şekilde anlayıp yorumlayabilmemiz için distopya kavramından ne kastedildiğini belirlememiz yerinde olacaktır. Çünkü distopyaları, diğer edebi türlerden ayıran önemli kıstaslar bulunmaktadır. Bu kıstasların altında yatan ana düşüncenin ne olduğu bilinmeden yerinde ve sağlıklı bir yargıda bulunulamayacağı açıktır. Bu nedenle çalışmamızın amacı ve kapsamı dışına çıkmadan distopya türüne dair kavramsal bir takım açıklamalar getirmeye çalışacağız.

Distopya, Yunanca ‘dus’ ve ‘topos’ sözlerinin birleşiminden hareketle oluşturulmuş, zorlu yer anlamına gelen ve ilk bakışta ütopyanın zıttı gibi algılanmasına karşın ütopyanın tam tersi olmayıp aslında işlerin sorunlu, yanlış ve aksak gittiği ütopyaları ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır.¹ Bu tanımda yer alan ütopya kavramının, distopya kavramı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu ima edilmektedir. O halde, belirleyici niteliğe sahip ütopya kavramının tanımına da değinmemiz gerekecektir.

Platon’un yazdığı “Devlet” adlı eserle ilk örneklerine antik Yunanda rastladığımız ütopya kavramı olarak, İngiliz yazarı Thomas More’un 1516 yılında yayımladığı ve çoğunlukla *Utopia* olarak bilinen *De optimo reipublicae statu deque nova insula utopia*, adlı yapıtından gelmektedir.² Günümüzde, “gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı ya da düşünce”³ olarak tanımlanmakla birlikte, gerçekte var olmayan ama arzulanan toplum ve devlet düzenini ifade etmektedir. Tarih boyunca aralarında T. More, T. Campanella, F. Bacon’ın da yer aldığı birçok yazar ve filozof insanlık, hak, eşitlik, düzen, refah, adalet, uyum gibi değerlerin hâkim olduğu, varlıklı bir yaşamın tüm topluma sirayet ettiği toplumsal düzenler oluşturmak ereğiyle mücadeleler vermiş, insanlığa yakışır toplumsal sistemlerin inşa edilebilmesi umuduyla arzuladıkları devlet

¹ Onur Ağkaya, “Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi”, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4/14, Diyarbakır 2016, s. 133.

² Aşar Timuçin, *Felsefe Sözlüğü*, BDS Yayınları, İstanbul 1994, s. 488.

³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts> (12.01.2020).

mekanizmalarını anlatan edebi eserler üretmişlerdir.⁴ Burada amaç; tarih öncesi dönemlerde insanlığın kaybettiğine inanılan, bireyselliğin değil kolektif yaşamın öne çıktığı, insanlığın tutku, hırs ve ihtiraslarının olmadığı, refah ve bolluk içerisinde yaşanan Altınçağ'ı yeniden inşa edebilmektir. Bu bakımdan ütopyayı toplum içinde radikal bir ahlaki dönüşüm ihtiyacının ötesinde bir zihin ve kalp değişikliği olarak görmek, onu hümanist reform edebiyatı türünde benzersiz kılmakta ve ütopya topluluğu rasyonel planlama ve siyasal mühendisliğin zaferi olarak görülmektedir.⁵ Nitekim yirminci yüzyıla gelindiğinde, yaşanan savaşlar, krizler, baskıcı faşist iktidarlar ve teknolojik gelişmelerin tek hamlede çok kısa sürede binlerce insanın ölümüne neden olması gibi durumların yaşanması, başta Orwell olmak üzere bazı yazar ve filozoflara ütopyacı arayışın sanıldığı gibi mükemmel olmadığını, kusurlar barındırdığını düşündürdü ve bu yazar ve filozoflar, tenkitlerini distopya olarak nitelendirdiğimiz edebi eserlerle dile getirdi. Onlar, bir taraftan okurun, ütopyalarda gösterilmeye çalışıldığı üzere bireysel istek, tutku ve hazlardan kurtulmuş insanlık profilinin gerçeği yansıtmayıp insanoğlunun kusurlarının bulunduğunu ve siyasi manada huzurun ve istikrarın bireysel ilerlemeyle değil toplumsal ilerlemeyle oluşturulabileceğini anlamasını, diğer taraftan distopya okuyucusunun, yansıtılan gelecek dünyasının bir gerçeklik olmadığını sadece olasılık barındırdığını farketmesini ve bahsedilen gelecek dünyasından kendini korumasını istemektedirler. Bu açıdan distopyalar belli bir gidişin sonuna, uç noktasına ilişkin bir kaygıyı dile getirerek kendilerine toplumu uyarma görevini de üstlenmiş oldular. Onlar demek istediler ki, siz henüz görmüyorsunuz ama zamanı çok büyük bir vitesle takan bir zihniyet görüyor.⁶

George Orwell'da 1948 yılında tamamladığı ve geleceğe dair karamsar bir kurgu geliştirerek gelecek hakkında insanlığı uyarmayı amaçladığı 1984'te; eşit güçlere sahip, birbiriyle sürekli çatışma halinde olan fakat aralarında düşünce ve ideoloji bakımından hiçbir fark bulunmayan; egemen sınıfa dayalı, totaliter, baskıcı bir yönetim anlayışının benimsendiği üç ayrı devletin egemenliğindeki siyasal düzenden bahsetmektedir. "Metnin temeli, devletin nihai güç kaynağı olduğu, tüm bireysellik ve kişilik biçimlerinin kriminalize edildiği bir distopya dünyası sunmaktadır."⁷ Eserde, üç devletten ikisi hakkında fazla bilgiye yer verilmezken üçüncü devlet olan Okyanusya

⁴ Tommaso Campanella, *Güneş Ülkesi*, (çev. Selahattin Bağdatlı), Say Yayınları, Ankara 2015, s. 9.

⁵ Brenda Bradshaw, *More on Utopia*, Cambridge University Press, England 1981, s. 4.

⁶ Füsün Akatlı, "Ütopyanın Çevresinde", *Ütopya*, (Edit.Ali Bülent Kutvan), İndex Yayınları, İstanbul 2004, s. 30.

⁷ James A. Turner, "Resistance and Discipline: a Foucauldian Reading of George Orwell's 1984", *Social and Cultural Geography*, V. 5, N. 1, 2004, s. 133.

hakkında detaylı bilgi yer almakta, diğer iki devletin de toplumsal ve siyasal olarak Okyanusya'dan farkı olmadığına değinilmektedir. Okyanusya'da diğer iki devlet gibi totaliter bir yönetim anlayışına sahiptir. Devlet, 'Büyük Birader' olarak bilinen ileri görüşlü, her yaptığı doğru ve tartışmasız kabul edilmesi gereken bir lider ve İngiliz Sosyalist Partisi (ingsos) tarafında yönetilirken; toplum, devletin yönetici yani beyin takımını oluşturan İç Parti üyeleri; toplumun memur, orta sınıfını oluşturan ve sürekli olarak partinin denetimi altında yaşayan Dış Parti üyeleri ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan işçi Proleterler olmak üzere sınıflı bir yapıya bölünmüştür. Temelde dört bakanlık üzerine kurulan bürokrasi, geniş çaplı bir denetim mekanizması olarak faaliyet göstermekte ve toplumun hemen her kesimine bunu hissettirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle "Büyük Biraderin Gözü Üstünde"⁸ ifadesine hemen her yerde, caddelerde, sokaklara, afişlerde, posterlerin, flamaların, panoların üzerinde rastlanmaktadır. Devlet denetiminden kaçmanın mümkün görünmediği böylesi bir totaliter yapılanmada, partiye ve onun ilkelerine tam bir bağımlılık göstermeyen yurttaşların bir an önce belirlenmesi ve gerektiği şekilde cezalandırılması otoritenin varlığını sürdürmesinin bir vasıtası olarak görülmektedir.

Orwell'in eserinde, diğer tüm kurumlarda olduğu gibi eğitim kurumunun merkezine de siyasal otoriteyi yerleştirdiği; eğitimin, iktidar ve onun ideolojisine göre şekillendiği görülmektedir. Bu nedenle ilk olarak iktidar ve ideoloji kavramlarından hareketle bu kavramların eğitimle olan ilişkisini belirlemeye, ardından örnekler üzerinden 1984'ün eğitim anlayışını analiz etmeye gayret edeceğiz.

Eğitim'in Belirleyicisi Unsuru İktidar ve İdeoloji

Adolf A. Berle, "iktidar ve aşk, beşer hislerin bilinen en eski fenomenlerdir"⁹ diyerek iktidar olma isteğinin sadece mantıki bir münakaşayla açıklanamayacağını, onun bir duygu olarak insanoğlunun en karanlık dehlizlerine dek uzanan sınırsız bir arzu olduğunu anlatmaya çalışmış olabilir. Bu duyguyu, sadece iktidar olmayı hedeflemek şeklinde daraltmak yerine siyasal yaşamın tamamına genellemek daha doğru bir yaklaşım olabilir. Hele ki, siyasal yaşamı, "siyasal tartışmalara katılmak, baskı gruplarına üye olmak, siyasal literatürü izlemek, kanaat önderliği yapmak"¹⁰ ya da daha teknik bir tanımla "bir topluluğun siyasal nesnelere (anayasa, devlet, partiler, demokrasi, insan hakları, ülkenin siyasi tarihi gibi) karşı yöneliş ve tutum alış

⁸ George Orwell, *Bin Dokuz yüz Seksen Dört*, (çev. Celal Üster), Can Yayınları, İstanbul 2014, s. 51.

⁹ Adolf A. Berle, *İktidar*, (çev. Nejat Muallimoğlu), Tur Yayınları, İstanbul 1980, s. 23.

¹⁰ İbrahim Yücedağ,, "Ütopiyalar ve Toplum Sınıflamaları İlişkisi Üzerine" *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Ankara 2011, s. 24.

kalıpları”¹¹ olarak düşündüğümüzde söz konusu arzunun siyasal yaşam içerisindeki tüm bireylere yayılacak kadar genişlediğinden ve iktidar olmayı istemenin bu duygunun sadece bir bölümünü oluşturduğundan emin olabiliriz. Demek ki, kendisini temsil etme içgüdüsüne sahip bir organizma olarak insan, kendisini siyasal bir varlık olarak görmekle birlikte böylesine bir varlık olmanın en yüksek getirisi olarak yönetme idaresine sahip olmayı arzulamaktadır. Yönetme arzusu tüm insanlarda aynı düzeydedir diyemesek de bir insanda hiç olmadığını da söylememiz de bu gerekçeyle mümkün görünmemektedir.

İktidar olmayı siyasal yaşama katılmanın en yüksek hedefi olarak kabul etmek de bu hedefe ulaşmanın iktidar olma ateşini söndürdüğünü söylemek güçtür. Çünkü bu hedef, sadece ulaşılmak istenen değil, ulaşıldıktan sonra sürdürülmek istenen bir süreci de yansıtmaktadır. Kendisinde yetki bulduran ve bu yetkiyi halka ne yapmaları veya nasıl davranmaları gerektiği şeklinde kabul ettirenler, “iktidarın devamlı olması için Weber’in mecburi kontrol dediği durumun”¹² bulunması gerektiğini bilirler. Bu sebeple A. Berle’ye göre, “iktidarı elinde bulduranların en zekileri ve şüphesiz en başarılı olanları, bir kimsenin, kendi aklının gizli işlemi sonunda, onun hareketlerine rehberlik edeceğini bilir. Bundan böyle, iktidarı ellerinde tutanlar halka nüfuz etmeye de çalışırlar.”¹³ Bu nüfuz etme, genellikle iktidarların kendilerince tutarlı ve geçerli hale getirdikleri, sistemli bir ideolojinin varlığıyla mümkün kılınmaya çalışılır. Her ne kadar ideolojiler, uzun zaman boyunca insan aklını çelen düşünceler olarak tanımlanmış olmasalar da, bu ideolojiler bir anlam kümesi olarak toplumun stratejik fonksiyonlarının başköşesini tuttuğundan “onları, insanlara istikamet vermeye yarayan birer harita olarak”¹⁴ düşünebiliriz. Bu bağlamda ideolojiler, toplumsal üyelerin örgütlenmesi, iş ilişkilerinin düzenlenmesi, yönetsel etkinlik standartlarının, kişisel başarı ölçütlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi gibi bir çok norm hakkında aktif rol oynar. Ayrıca, bu belirlemeler çoğunlukla o kadar dikkate alınır ki, nadiren sorgulanır ve o zamanda sorgulayanlar, statükoyu ve onu destekleyen mantığı korumak için tasarlanmış bir dizi reaksiyonla ve kurumsal savunmayla karşı karşıya kalır.¹⁵ Böylece hakim ideoloji,

¹¹ Taha Parla, *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s.1.

¹² A. Berle, *a.g.e.*, s. 29.

¹³ A. Berle, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁴ Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 25.

¹⁵ Pushkala Prasad, Paula J. Caproni, “Critical Theory in The Management Classroom: Engagin Power, İdeology, and Praxis”, *Journal of Management Education*, V. 21, N. 3, 1997, s. 287.

“kendinden daha ileri olanların habercisi olduğu, onların zeminini hazırladığı”¹⁶ iddeasıyla toplumda kabul gördürülür.

Bu kabul gördürme sürecinde birçok yöntem araç olarak bu işe koşulsa da yönetenler bilir ki, “toplumda egemen ilişkileri doğrudan veya dolaylı olarak üreten bu araçların içinde eğitimin rolü çok önemlidir.”¹⁷ Bu nedenle gerek ekonomik gerekse de siyasal karar verme mekanizmalarına hâkim olan güçler ve toplumun yönetiminde söz sahibi kimseler kendi tercihleri ve kazançları doğrultusunda eğitim düzenini şekillendirme yarışına girerler. Bu ideolojik eğitim içeriği; egemen sınıfın istekleri doğrultusunda resmi ve açık veya gayri resmi ve gizli bir şekilde benimsetmeye yönelik olarak sunulur ve kendi tercihleri, bütün toplumun tercihi ve çıkarıymış gibi dile getirilir, çünkü eğitim sistemi, verili toplumsal güç dengelerinin yeniden üretildiği alanlardan en önemlisidir.¹⁸

Orwell’in 1984’ü gibi, iktidar, ideoloji ilişkisine ve yöneten yönetilen diyalektiğine yer veren siyasal distopyalar, ideolojik olan eğitim sistemlerinin olası kötü sonuçlarına kırmızı ışık yakarlarken özellikle toplumu şekillendirmede geniş çapta kitlelere etki etmeyi ve onların eylemlerini istenilen yöne sevk etmeyi hedefleyen istemli bir manipülasyon¹⁹ olan ve Russel’in “eğer hemen hemen tamamıyla ortak bir görüş yaratabilmişse, karşı konulamaz bir iktidar doğurabilir”²⁰ dediği propagandaya ve “her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim”²¹ biçimi olan sansüre dikkat çekerler.

Propaganda ve Sansür Altında 1984’te Eğitim ve Eğitimin Fonksiyonu

Yukarıda bahsettiğimiz bu genel bilgilerin ardından, 1984’ün, nasıl bir eğitim sistemine sahip olduğunu propaganda ve sansür uygulamaları üzerinden tespit etmeye çalışacağız. Burada özellikle belirtmeliyiz ki, eğitimden kastımız sadece okullarda, kurslarda veya hizmet içi eğitimlerle planlı, düzenli şekilde verilen formal eğitim ve bu eğitim bünyesinde yer alan örgün, yaygın eğitim değildir, aynı zamanda plana bağlı gelişmeyen, değişik zaman ve biçimlerde kendini gösteren eğitim de burada kastedilmektedir.

¹⁶ T. Parla, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁷ Fatma Gök., “75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet”, *75 Yılda Eğitim Dergisi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1999, s. 2.

¹⁸ F. Gök, *a.g.m.* s. 1.

¹⁹ Nejdet Atabek, “Propaganda ve Toplumsal Kontrol”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 4, Ankara 2003, s. 5.

²⁰ Bertrand Russel, *İktidar*, (çev. Mete Ergin), Cem Yayın Evi, İstanbul 1990, s. 13.

²¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (12.01.2020).

Bilindiği gibi “mantıksal analizden önce gerçekleşen bir olgu”²² olarak latince ‘educare’ sözcüğünden türetilen eğitim, hayvanların, bitkilerin yetiştirilmesi veya çocukların bakımını üstlenmek manasına gelirken Almandada education, işlenmemiş mamul anlamındadır. Bu bilgiden hareketle eğitimi, organizmayı mevcut konumundan ve durumundan başka bir konuma getirme süreci olarak yorumlayabiliriz.²³ Öyleyse bizim burada vurgulayacağımız 1984’teki toplumsal yapının kim veya kimler tarafından, hangi araçlar vasıtasıyla, hangi amaçlarla, nasıl ve derece bir değişim sürecine tabi tutulduğunu belirlemek olmalıdır. Bu belirlenim, bizlere sadece eserdeki değişim ve dönüşüm hakkında bilgi vermekle kalmayacak aynı zamanda içinde yaşadığımız çağın güncel değişimleri ve eğitim anlayışı hakkında da ipucu verecektir.

1984’te, eğitimin yönlendirici unsuru tüm yönleriyle Büyük Birader’in önderliğindeki İngiliz Sosyalist Partisidir. Bu iktidar, toplumsal dönüşümün sağlanabilmesi için bir takım tekniklere başvurmaktadır. Bunların başlıcalarının başında dil devrimi ve tarih yazıcılığı gelmektedir. Dil devrimi, eski dilin sansüre uğratılmasıyla oluşturulmuş bir faaliyettir. Bu faaliyetle birlikte eski söylemler tamamen ortadan kaldırılmış, özellikle eski dilin taşımış olduğu duygusal yoğunluktan vazgeçilmiş, yeni dilin sadece işlevi yerine getiren bir araç haline getirilmesi isteğiyle, toplumdaki sözcük sayısı her yıl biraz daha azaltılma yoluna gidilmiştir. Mesela, ‘iyi’nin zıttı kabul edilen ‘kötü’ değeri telaffuz edilmeyecektir. Kötü kelimesinin eş değeri olarak ‘iyiyok’un kullanılması tavsiye edilmektedir.²⁴ Dilin bu şekilde sadeleştirilmesi ve değiştirilmesiyle, sadece toplumun geçmişi ile olan bağı zayıflatılmaya veya koparılmaya çalışılmamış, aynı zamanda insanların düşünce suçu işlemelerinin de önüne geçilmeye çalışılmıştır. Çünkü zengin dil içeriği demek, düşünce zenginliği demektir. Düşünen, sorgulayan, kendini ifade edebilen bireyler, yönetici sınıfın otoriter ve mükemmeliyetçi yapısını sarsacak bir unsur olarak görülür, dolayısıyla istenmez. Yeni Söylem, içinde bulundurduğu yeni, kuru ve zayıf kelime hazinesiyle farklı düşünce biçimlerine yer vermeyerek yönetici sınıfın mevcut konumunu koruyan ve toplumsal dönüşümü sağlayan bir güç durumundadır.

Eserde, toplumu eğitme ve dönüştürme mekanizmalarından bir diğeri de, resmi tarihin kontrol edilmesidir. İktidarın anlayışına göre, geçmişi kontrol edebilen, gelecekte oluşabilecekleri de kontrol eder; bugünü kontrol edebilen tarihi de kontrol

²² Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy Second Edition*, Cambridge University Press, New York 1999, s. 253.

²³ Zekeriya Uludağ, *Eğitim Felsefesi Bir Giriş Denemesi*, Nobel Yayınları, Ankara 2019, s. 45.

²⁴ G. Orwell, *a.g.e.*, s. 52.

edebilir. Bunun için de mutlak anlamda resmi tarihin sansüre uğratılarak yeni baştan yazılması elzendir. Bu nedenle ‘Kurmaca Dairesi’nde sürekli olarak partinin işine geldiği gibi tarih değiştirilir veya yeni baştan yazılır. Olmamış olaylar olmuş, olmuş olanlar ise partinin geleceği için yok sayılır.²⁵ Mesela, iktidarın iddia ettiği gibi, uçakların büyük birader ve başını çektiği parti tarafından yapıldığı bilgisi bir yalandı. Winston (romanın başkahramanı) çocukluk döneminden gelen bir hatıradaki uçakların gökyüzünde uçtuğunu hatırlıyordu fakat bunu ispatlamak imkân dâhilinde değildi.²⁶ Bu misal bize gösteriyor ki siyasal gücün niteliği, tarih yazımı araştırılırken mutlaka hesaba katılmalıdır. Çünkü bir toplumun siyasal yapısı, geçmişinin anlaşılmasında etkin bir rol oynar. Bir toplumdaki büyük değişimler, o topluma yeni bir hüviyet kazandırır ve tarihte buna bağlı olarak büyük çapta değişime uğrayabilir. Yine bir başka örnekte, Büyük Birader’in dünya siyaseti ile alakalı geçmişte Times’a verdiği bir demecin kendi öngördüğü şekilde gerçekleşmemesi, o demecin sansüre uğratılarak yeni baştan güncellenmesini gerekli kılıyordu.²⁷ Çünkü egemen sınıf sadece tutarsızlıkların uzlaştırılmasıyla daima ayakta kalabilirdi. Bu nedenle iktidarın beklentileri doğrultusunda her gün sansürleme işi devletin resmi organlarınca gerçekleştirilmektedir. Buradan anlaşılıyor ki, partinin izni ve onayı olmadan hiçbir gerçeklik, iktidarın amacına hizmet etmedikçe halka aktarılamaz. Winston gibi sansürleme işini yapan doğruluk bakanlığı çalışanlarının her biri, aslında basın özgürlüğünün olmadığını farkındadır, ancak siyasal otoritenin gücüne kimse karşı gelemez. İktidar basın yayın organlarının ne şekilde işlemlerini talep ediyorsa çalışanlar bu amaca hizmet etmek zorundadır. Bu açıdan sansür, hem geçmişin değiştirilmesi hem de toplumun değiştirilen bu geçmişe inandırılması açısından çok önemli bir faaliyet göstermektedir.

Eserde, sistematik olarak zihinleri işlemeyi amaçlayan iktidarın, duyguları da başıboş bırakmayarak istendik yönde değiştirmeyi hedeflediğini görmekteyiz. Her gün düzenlenen *nefret saatleri*, bu iş için biçilmiş kaftandır. 1984’te bahsedilen, ‘nefret saati’ uygulamaları, partinin en önemli propaganda araçlarından birini oluşturmaktadır. Dev ekranlarda gösterilen belgesel niteliğindeki görsellerle ülkenin kurucu önderine ve partiye karşı sevgi duyguları açığa çıkartılırken iktidarın resmi olarak devlet düşmanı ilan ettiği kişi ve devletlere karşı nefret duyguları açığa çıkartılır.²⁸ Nefret saatlerinde ağırlıklı olarak Goldstein’in devrime ve ‘Büyük Birader’ e olan ihaneti üzerinde

²⁵ G. Orwell, *a.g.e.*, s. 61.

²⁶ G. Orwell, *a.g.e.*, s. 61.

²⁷ G. Orwell, *a.g.e.*, s. 63.

²⁸ G. Orwell, *a.g.e.*, s. 35.

durulurken 'Büyük Birader' dışında devrime sadık hiçbir önderin kalmadığı vurgulanır. Bu sebeple, 'Büyük Birader'in yolu devletin kurtuluşu için tek yol olarak zihinlere nakşedilir. Ayrıca yazılı ve görsel basın aracılığıyla devrimin yüceliği anlatılırken, bir zamanlar devrime karşı gelenlerin nasıl bir gaflete düştükleri Goldstein'in sözlerine nasıl kandıkları, tele-ekranlarda anlattırılır. Amaç, devrime karşı gelmenin yaratacağı üzüntüyü ve hayal kırıklığını halka empoze etmektir.

Bir üçüncü teknik de, sabah saatlerinde karşılıklı etkileşim ve iletişimi mümkün kılan tele-ekranlar sayesinde gerçekleştirilen ve katılımın zorunlu olduğu sabah sporlarıdır. Bu uygulamayla insan bedenine de yön vermeyi amaçlayan iktidar, gerek zihinsel gerek ruhsal gerekse de fizyolojik açıdan tüm yönleriyle insanı, eğitimin nesnesi haline getirerek kontrol etmeyi amaçlamaktadır.

İktidarın özenle yürüttüğü bu eğitim ve dönüşüm politikalarını benimseyenler olduğu gibi bu politikalara karşı direnç gösterenler de elbette olmaktadır. Benimseyenler ödül alırken direnç gösterenler, en ağır şekilde gerekli cezaya çarptırılmaktadır. Burada ödül ve cezanın verilmiş ve uygulanış tarzında dahi sistemli bir propaganda yürütülerek toplumu eğitime amacı güdüldüğü görülmektedir. Skinner'in edimsel koşullanma yoluyla öğrenme yöntemi ile Bandura'nın sosyal öğrenme yönteminin temel teşkil ettiği bu işleyişte, gerek ödül gerekse de cezalar hem yazılı hem de görsel basın yoluyla toplumun tüm kesimine ulaşacak şekilde verilerek cezadan kaçınılacak ödüle ise ulaştıracak davranışların sergilenmesi öğütlenmektedir.

Orwell, bizlere hayali bir devlet üzerinden siyasal iktidarın ideolojini yaymakta araç olarak kullanılan sansür ve propagandanın toplumların eğitiminde ne derece etkili olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Bugün sormamız gereken soru, içinde yaşadığımız çağda Orwell'in sözünü ettiği bu distopyanın neresindeyiz, olmalıdır. Kendimizi bunun çok uzağında görmüyorsak çanların kimler için çaldığı aşikârdır.

Bugün içinde yaşadığımız modern dünyada propaganda ile kitle iletişim araçları arasında dirsek teması derecesinde bir yakınlık bulunmaktadır. Hatta görsel basın ile propaganda arasındaki yakınlaşma belli kesimlerce tartışılır hale bile gelmiştir. Ama yine de televizyon, sinema ve özellikle son yıllarda gelişen ve yayılan telekomünikasyon ağının en büyük nimetlerinden olan internetin hiçbir engel tanımadan kilometrelerce uzak alanlardaki kitlelere rahatlıkla ulaşabilirliği, onların propaganda sürecinde ne derece önemli olabileceğini göstermektedir. Çünkü bu aygıtlar sayesinde bireyleri fiziksel bir alana toplamadan bir arada tutabilme imkânı doğmuştur. Artık siyasiler ve yönetme hakkına sahip olan iktidarlar, bu aygıtları kullanarak hiç

karşılaşmayacakları seçmen kitlelerine rahatlıkla ulaşabilmektedirler. Ayrıca, günümüzde her bir bireyin akıllı telefonlara sahip olması, bu cihazların kullanım oranının küresel boyutlara ulaşmasını sağlamıştır. Bu cihazlar ile gerek yazılı ve görsel basına gerekse de şahısların sosyal medya hesaplarına hiç olmadığı kadar kolay ulaşılmaktadır. Bu nedenle bugün, siyasiler açısından propagandanın en önemli basamaklarından biri medya olarak kabul edilmektedir. Çünkü istikrarın ve yönetimin devamlılığı için en gerekli ve vazgeçilmez öge bilgidir. Bu anlamda bilgi olmazsa olmaz ehemmiyettedir.²⁹ Özellikle halkın nabzını tutmak için yapılan anketler, piyasa araştırmaları gibi önemli bilgi teknikleri sayesinde haberler sadece olayların kaydının tutulduğu ve halka aktarıldığı iletişim mekanizmaları olmaktan çıkmıştır. Onlar, artık iktidara talip olan ve iktidarlığını korumak isteyen siyasilerin kullanacakları en önemli mücadele aracı haline gelmiştir.³⁰ Dolayısıyla, biz farkında olsak da olmasak da gerek kapitalizm 'in tüketime sevk eden reklamları, gerekse de siyasal rejimlerin kendini haklı gösteren söylemleri karşısında sürekli olarak fikrimizi değiştirmeye yönelik bilgi yağmuruna tutuluyoruz. Medya tarafından gönderilen bu mesajlar doğru veya güvenilir olmasından dolayı değil, duygu ve düşüncelerimizi manipülasyona uğratmasından dolayı bizde düşünce ve tutum değişikliğine neden olabilmektedir. Her evde televizyon ve bilgisayar gibi cihazların her bireyde de akıllı telefonların olduğu bir dünyada yaşamaktayız, bu nedenle yaşadığımız dönem, tam bir propaganda dönemidir.³¹

Aynı şekilde gazete, dergi, kitap filmler, gibi hemen her türden yayınları, radyo, televizyon ve özellikle son dönemde internet gibi teknolojinin topluma kazandırdığı yayın organlarını hedef alan sansür, propaganda gibi günümüzde geçerliliğini koruyan bir uygulama olarak kendini göstermektedir. Sansürdeki temel amacın değerlerin korunumu bağlamında toplumların düzenini sağlamak olduğu söylenir. Toplumlarında, sürekli bir değişim sürecinden geçtiği düşünülürse, her yeni dönemin değerlerinin, önceliklerinin ve ayrıcalıklarının farklılık göstereceğini, dolayısıyla bir yerde neyin söylenip söylemeyeceğine ilişkin sınırların kendi dönemi içerisinde yeniden belirleneceği sonucuna varabilir ve her yeni dönemin kendi sansür anlayışını ve sansür mekanizmasını ürettiği söylenebilir. Örneğin, Ortaçağ'da dini kaygılar nedeniyle tiyatro faaliyetlerine sansür getirilmiş ve neredeyse tamamen sona

²⁹ Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, (çev. Işık Ergüden), Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2016, s. 47.

³⁰ Ayhan Biber, Eda Turancı, "Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda", *Akdeniz İletişim Dergisi*, S. 21, Antalya 2014, s. 37-38.

³¹ Anthony Pratkanis, *Elljot Aronson, Propaganda Çağı İknanın Gündelik Kullanımı ve Suiistimali*, (çev. Nagihan Haliloğlu), Paradigma Yayınları, İstanbul 2008, s. 8.

endirilmişken, Rönesans'ın İngiltere'de gelişmeye başladığı Birinci Elizabeth döneminde, sahnelerde, Tanrı'nın, Hz. İsa'nın ve İncil'de adı geçen kişi ve olayların kullanılması yasaklanmıştır. Yirminci yüzyılın başlarında İngiliz oyun yazarlarının cinsel yolla bulaşan hastalıkları konu almaları sakıncalı bulunup sansüre uğramışken, 1930'lu yıllarda bu konu rahatlıkla ve sıkça ele alınmıştır. Fakat 1930'lu yıllarda da eşcinsellik aynı şekilde sakıncalı bulunup sansürlenmiştir.³² Günümüzde ise sansür, en ağır biçimde, çağın iletişim mekanizması olan internet üzerinde kendini hissettirmektedir. Buna neden, internetin sınırları ortadan kaldırarak en ücra yerlerdeki bireyleri ve toplulukları bir birine bağlaması, bilgi erişiminde ve paylaşımında sağladığı kolaylık ve çabukluk, gibi özellikler gösterilebilir. İnternetin bu denli geniş bir yelpazede bilgi edinimi hizmeti sunması, beraberinde bir takım ahlaki ve güvenlikle alakalı problemleri de getirdiği düşünülmektedir. Bu bakımdan, internet ortamında bilgilere ulaşma veya internet vasıtasıyla bilgi yüklemeye yönelik denetim, toplumumuzun son dönemlerde güncel konusunu oluşturmaktadır.³³

Nasıl Bir Birey ?

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmı bize gösterdi ki, Orwell, eserinde iktidar sahiplerinin sistematik hale getirilmiş eğitim mekanizmalarına tek taraflı sahip olmaları halinde propaganda ve sansür ile eğitimin, tehlikeli bir silaha dönüşeceğinin uyarısını yapıyor. Bizde kendi çağımızı değerlendirdiğimizde propaganda ve sansüre maruz kalma bakımından söz konusu olası geleceğe çokta uzak olmadığımızı görebiliyoruz. Eğitimi, siyasetten ayrı düşünemeyeceğimizi varsayarsak toplumsal değişim ve dinamik yasaları ancak “çeşitli biçimleri içinde düşünülen iktidarla anlatılabilir”³⁴ ve açıklanabilir. Burada şöyle bir soru sorarak konuya genişlik kazandırabiliriz: İktidarlarının devamlılığı uğruna propaganda ve sansürü toplumu eğitmede araç olarak kullanan siyasal otoriteler nasıl bir toplum ve birey yaratmış olacaklar? Bu soruya 1984'teki birey tasvirinden hareketle cevap vermeye çalışalım.

1984'te birey ve toplum, dikta rejimi altında, belli görevler üstlenmiş, kendini iktidarın buyruklarına ve devletinin ideallerine adanmış, sınıfsal tabakalarla ayrıştırılmış yığınlar olarak tasvir edilmektedir. Birey, devlet için anlayışının hâkim olduğu Orwell'in bu distopyasında, üstün ya da zayıf yönleriyle kendi farklılığını, ayırt

³² Yavuz Çelik, “Yöneten-Yönetilen İlişkisinde Sansür”, *Pamukkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Denizli 2009, s. 73-76.

³³ Şahika Eroğlu, “Bülent Yılmaz, Akademisyenlerin Türkiye’de İnternet Sansürüne Yönelik Yaklaşımları: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Örneği”, *Bilgi Dünyası Dergisi*, S. 16, Ankara 2015, s. 77-78.

³⁴ B. Russel, *a.g.e.*, s. 15.

edebilen, kısacası kişi olma bilincine vakıf yurttaşların yetişmesine izin verilmemektedir. Belli bir sınıf tanımı içerisinde kümelenen bireylerin, o sınıfa ait düşünce yapısını benimsemesi ve yüceltmesi iktidarın benimsediği yurttaş modelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bireylerin, toplumsal yaşamda tekil bir yaşam sürmeleri, bireysellikten haz almaları, onları ait oldukları sınıfsal yapıdan koparabileceğinden uygun bir davranış olarak görülmez. İktidar kendi yarattığı gerçekliği bireye dayatarak onun tüm yaşamını ele geçirir. Kendi dünyasında kendi seçimleriyle var olduğu sanrısı içerisindeki birey, bu gerçekliği sorgulamayı aklından bile geçirmez. O, olmak istediğini sandığı ama çevresindekilerin özellikle iktidarın onu görmek istediği karaktere dönüşmüştür.³⁵ Dolayısıyla, bireyin, yaşam alanının daha çok kontrol edildiğini, bireysel umutlarının düzenli bir şekilde sınıflandırıldığını ve düzenin hâkim olduğu bir alanda beslenir hale geldiğini söyleyebiliriz. Bireyin bu şekildeki dönüşümünü ise, konformist bakış açısıyla açıklanabiliriz. Çünkü çoğunluğa veya otoriteye uyma eğilimindeki bireyler, kendi farkındalığını ve öz benliğini kendinden güçlü olan düzene teslim ederek mekanik hale gelirler.

Günümüz gerçekliğinde de bireye yüklenen anlamın, distopyalardan çokta farklı bir kategoriye sahip olduğunu söylemek zor görünüyor. Her ne kadar bireysel varoluşumuzu gerçekleştirdiğimizi düşünerek yaşasak da bugün gelinen noktada oluşan kitle kültürü bize, bunun aksinin gerçekleştiğine yönelik sinyaller vermekte. Televizyondaki eğlence programları, politikacılar, tatilimizi her dakikasına kadar organize eden tatil büroları, büyük marketler ve alışveriş merkezleri, bize kariyer ve saygınlık vadeden üniversiteler ve yüksekokullar, bütün bunlar aslında kendisinin daha özgür ve bağımsız olduğunu iddia eden modern bireyin ne kadar bağımlı olduğunun birer göstergesidir.³⁶ Bir diğerine bağımlı ve bir diğerine benzeme çabası içerisindeki günümüz bireyleri bu açıdan kitle kültürünü oluşturmaktadır. Kitleyi oluşturan bu kişilerin yaşam sitillerinin, kişiliklerinin ve algılama yeteneklerinin bir birlerine ne derece benzediğinin veya benzemediğinin bir önemi yoktur. Çünkü kitle ortamında geçirdikleri biçim değişikliğinden dolayı bir süre sonra hepsi aynılık özelliği kazanırlar. Yani tüm bireyler kitle içerisinde yalnızken olduklarından daha farklı duyuş, düşünüş tarzını benimsemektedirler. Birey, grup içerisinde kendi benliğinden sıyrılarak kendini daha büyük bir şeyin parçası haline getirir. Artık o, kendisinin de içerisinde yer aldığı dev bir yapıdır. Bireyin bireyselliği bu yapı içerisinde ortadan kalkar. Bu sebeple

³⁵ M. Foucault, *a.g.e.*, s. 64.

³⁶ Aslan Toprakkaya, "Modern Birey Kültü", *Felsefe Dünyası Dergisi*, S. 45, Ankara 2007, s. 49.

diyebiliriz ki, bireylere birey olma özelliği kazandıran tüm içsel süreçler bir kenara bırakılıp görmezden gelindiğinde bireylerin tümünde aynı özelliği gösteren bilinçsiz alt yapı gün ışığına çıkar.³⁷ Bu nedenle Gasset'e göre, günümüz Avrupa'sının toplumsal hayatıyla iç içe geçmiş son derece önemli bir gerçeği vardır. Bu gerçek ise toplumların kitlelere dönüştüğü gerçeğidir. Kitleler, kendi varlıklarını yönlendirebilen bir güce sahip olmadıkları gibi nitelikli olmayan sıradan kişilerin oluşturduğu bir topluluktur. Bu topluluk içinde her bireyin kendisini insan yığınlarından ayrı tutabilmesi pek de mümkün değildir. Kitle dediğimiz oluşum, iyi ya da kötü hiçbir değer ifade etmeyen kendisini sadece herkes gibi hisseden herkesi kapsar ve kendisini diğerleriyle bir bütün olarak hissetmekten mutluluk duyar, bu konuyla ilgili hiçbir endişe de taşımaz. Bu da Avrupa milletlerine musallat olan büyük bir krizin kaynağıdır. Çünkü topluma yön veren ve kendi öz yapısını koruyabilen liderlerin yerini, kendi benliğini kaybetmiş, vasıfsız kitleler almaktadır.³⁸ Bu durumu Heidegger'in kullandığı kavramla ifade edecek olursak, günümüz modern toplumunda birey 'Dasein' olmanın bilincine ulaşmamaktadır. Dasein, her durumda kendisine kendisini konu yaparak her durumda kendisi olabilen varlıktır. Böyle bir Dasein, varoluşsal yapısı gereği kendisinin seçimleridir. Kendini seçen Dasein bu yönüyle otantik varoluşa sahiptir. Böylece o kendini seçemeyen ve kendi olanaklarını fark edemeyen varlıktan kendini ayırır.³⁹ Yani Dasein, hiçbir zaman mevcut olan bir varolan cinsinin durumu ve örneği olarak kavranamaz. Oysa söz konusu varolanlar kendi varlıklarına kayıtsızdırlar.⁴⁰

³⁷ Sigmund Freud, *Kitle Psikolojisi*, (çev. Kamuran Şipal), Bozak Yayınları, İstanbul 1975, s. 6 – 10.

³⁸ Ortega Y. Gasset, *Kitlelerin Ayaklanması*, (çev. Koray Kardeşahin), Babil Yayınları, İstanbul 2003, s. 7-11.

³⁹ Kadir Çüçen, M. Zeynep Zafer, Adnan Esenyel, *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitap Evi, Ankara 2017, s. 378.

⁴⁰ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), Agora Kitaplığı, İstanbul 2006, s. 44-45.

Sonuç

Orwell'in 1984'ü başta olmak üzere ancak insan özgürlüğünün feda edilmesiyle yaratılabileceği düşünülen, eşitlikçi, mükemmel düzen isteğinin düşünüldüğü gibi bu arayışa hizmet etmeyeceği yirminci yüzyılda yazılan distopyaların ana temasını oluşturmaktadır. Devletlerin devamlılığını ve halkın refahını, bireylerin özgürlük talebinde bulunmamalarında arayan ütopyik yaklaşımı eleştiren Orwell, 1984'te, bu eleştiriyi en çarpıcı ve karamsar biçimde dile getirmiş olmasından dolayı diğer distopyalardan farklılık göstermektedir. O, böyle giderse geleceğin dünyası bu şekilde olacaktır, uyarısında bulunmaktadır. Elbette ki, buradan hareketle 1984 ve diğer distopyaların geleceğin siyasal, sosyo-ekonomik, kültürel ve toplumsal yapısına tamamen açık bir ayna tutacağı, geleceğe ilişkin kestirimlerinin kâhinlik derecesinde gerçekleşeceği düşünülemez, çünkü her yazar ve filozofun görüşleri gerek yaşadıkları çağın toplum biçimi gerekse de bilimsel paradigması tarafından kısıtlanır. Buna rağmen, yine de, tarihsel bağlarından kopuk olmayan, eleştirel bakışa sahip, farklı yorumlardan beslenen ve çeşitlenen distopyaların, geleceğin dünyasına ilişkin kestirimlerinde tamamen başarısız oldukları da söylenemez.

Orwell'in tenkitlerine baktığımızda, eleştirilerinin merkezini, totaliter prensipleri benimseyen iktidarların yönetim anlayışının oluşturduğunu görmekteyiz.. Biz biliyoruz ki, sadece kendi yönetim anlayışını meşru kılacak belli bir ideolojiyi benimseyen merkezi idarelerin, gerek ideolojilerini yayma gerekse de toplumu, beklentileri doğrultusunda sevk ve idare edebilmelerinin en etkili yolu eğitimden geçmektedir. Eğitimle dönüştüren toplumlar sadece eğitimin pasif nesnesi olmamaktadırlar, onlar benimsedikleri ya da propaganda ve sansürle benimsetilen değerlerin aynı zamanda bir öznesi olarak bu eğitimi kendilerinden sonraki kuşaklara aktarma görevi de görürler. Hatta bu kuşatıcı döngü tarihin belli bir döneminde istenmeyen sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel yaşam biçimlerini en çok istenen, arzu edilen ve de kurtuluşun tek reçetesi olarak kabul gören, istenen değerler haline getirebilir. Bu bizlere, eğitimin yönetici sınıfın keyfiliğine ve tekeline bırakılamayacak kadar önem arz ettiğini göstermektedir. Aksi halde birey olmanın bilincinden uzak, anlam ve değer dünyası dahi bir üst kurum olan iktidar tarafından belirlenen bireyler, vasıfsız, geniş toplumsal yığınları oluşturacaktır.

Siyasal anlamda, toplumsal yığımları, düzen adına kontrol etmek elbette ki, daha kolay olacağından, bu durum, her çağda her siyasi otoritenin başında olmak isteyeceği toplumsal yapıyı resmetmektedir. 1984 örneğinde olduğu gibi bunu bir problem alanı olarak gören ve eleştiriye tabi tutma görevini üstlenen distopyalarda yer alan bireyi özgürlüğünden mahrum bırakarak daha kolay yönlendirilebilir yığınlar oluşturma isteğinin, günümüz devletlerinin siyasi algılarından uzak olduğunu söylemek ne derece doğru olabilir? Bu anlamda distopyalarda işlenen bu durumun günümüzde işlevselliğini yitirdiğini söyleyebilir miyiz? Kaldı ki, özgürlük, evrensel bir değer olarak, her çağda kendine yer edinmeyi başarmış bir kavramdır. Özgürlük sorununun veya özgürlük arayışının geçmişin herhangi bir anında son bulduğunu düşünmek; günümüzde böyle bir arayışın olmadığını söylemek hem felsefenin hem de düşüncenin doğal akışına aykırılık gösterdiği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle distopyaların, özgürlüğü önemli bir değer olarak ele almaları ve insan olma bilincinin gelişmesine katkı sağlaması bakımından kaybedilmemesi, aksine geliştirilmesi gereken odak bir kavram olduğuna yönelik uyarıları dün olduğu gibi bugün ve gelecek yüzyıllarda da önemini sürdüreceği gibi görünmektedir.

Kaynaklar

AĞKAYA, O., “Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi”, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4/14, Diyarbakır 2016, s. 23-48.

AKATLI, F., “Ütopyanın Çevresinde”, *Ütopya*, (Edit.Ali Bülent Kutvan), Index Yayınları, İstanbul 2004, s. 27-31.

ATABEK, N., “Propaganda ve Toplumsal Kontrol”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 4, Ankara 2003, s. 4-12.

AUDI, R., *The Cambridge Dictionary of Philosophy Second Edition*, Cambridge University Press, New York 1999.

BERLE, A., *İktidar*, (çev. Nejat Muallimoğlu), Tur Yayınları, İstanbul 1980.

BİBER, A. ve TURANCI E., “Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, S. 21, Antalya 2014, s. 28-41.

BRADSHAW, B., *More on Utopia*, Cambridge University Press, England 1981.

CAMPANELLA, T., *Güneş Ülkesi*, (çev. Selahattin Bağdatlı), Say Yayınları, Ankara 2015.

ÇELİK, Y., “Yöneten-Yönetilen İlişkisinde Sansür”, *Pamukkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Denizli 2009, s. 72-87.

ÇÜÇEN, A. K. Vd., *Varlık Felsefesi*, Ezgi Kitap Evi, Ankara 2017.

EROĞLU, Ş., Yılmaz Bülent, “Akademisyenlerin Türkiye’de İnternet Sansürüne Yönelik Yaklaşımları: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Örneği”, *Bilgi Dünyası Dergisi*, S. 16, Ankara 2015, s. 75-104.

FOUCAULT, M., *Özne ve İktidar*, (çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2016.

FREUD, S., *Kitle Psikolojisi*, (çev. Kamuran Şipal), Bozak Yayınları, İstanbul 1975.

GASSET, O., *Kitlelerin Ayaklanması*, (çev. Koray Karaşahin), Babil Yayınları, İstanbul 2003.

GÖK, F., “75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet”, *75 Yılda Eğitim Dergisi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1999, s. 1-8.

HEIDEGGER, M., *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten), Agora Kitaplığı, İstanbul 2006.

MARDİN, Ş., *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

ORWELL, G., *Bin Dokuz yüz Seksen Dört*, (çev. Celal Üster), Can Yayınları, İstanbul 2014.

PARLA T., *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

PRASAD, P. and CAPRONİ, P. J., “Critical Theory in The Management Classroom: Engagin Power, İdeology, and Praxis”, *Journal of Management Education*, Vol. 21, No. 3, 1997, s. 284-291.

PRATKANİS, A. and ARONSON, E., *Propaganda Çağı İknanın Gündelik Kullanımı ve Suistimali*, (çev. Nagihan Haliloğlu), Paradigma Yayınları, İstanbul 2008.

RUSSEL, B., *İktidar*, (çev. Mete Ergin), Cem Yayın Evi, İstanbul 1990.

TİMUÇİN, A., *Felsefe Sözlüğü*, BDS Yayınları, İstanbul 1994.

TOPRAKKAYA, A., “Modern Birey Kültü”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, S. 45, Ankara 2007, s. 42-52.

TURNER, J. A., “Self and Space, Resistance and Discipline: a Foucauldian Reading of George Orwell’s 1984”, *Social and Cultural Geography*, V. 5, N. 1, 2004, s. 129-149.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (12.01.2020).

ULUDAĞ, Z., *Eğitim Felsefesi Bir Giriş Denemesi*, Nobel Yayınları, Ankara 2019.

YÜCEDAĞ, İ., “Ütopyalar ve Toplum Sınıflamaları İlişkisi Üzerine”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Ankara 2011, s. 199-212.